

Skrifter från
Juridiska Fakulteten
i Uppsala

2

Skuld och ansvar

Straffrättsliga studier tillägnade

Alvar Nelson

 IUSTUS FÖRLAG
Juridiska Föreningen i Uppsala

Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet

av Krister Malmsten

Derom knobblas, skiötas, stötas och slås de, så att bloden står om dem både uhr näsa och mun, rijfwa sönder skiorta och kläder för hwar annan, så att tapprast skattas den, som med rijfwit skinn kommer der ifrån. En modig hielte war ibland dem som sprang med kroppen helt naken öfwer byxorna, tuifuelsuthan effter han tillförne måst sättia skiortan i pant före att en gång sparka bollen. De andra alla woro swettige och blodige öfwer näsa och mun, satte händerna i sijdan och flåsade öfwer sitt swåra arbete. (Göran Vallerius, 1683–1744, om fotboll i England år 1710)

Under senare år har det i massmedia, med anledning av inträffade händelser, regelbundet förekommit diskussioner om – som det påstås – det ökade inslaget av våldshandlingar i samband med sport- och idrottsevenemang. (Redan den 30 maj 1956 skrev dock signaturen Bim i Stockholmstidningen "... att kampidrotterna, inte minst lagspelen, gradvis hårdnat till och att det tyvärr finns många som tror sig under en idrottskamp utan påföljd kunna begå ojustheter och våldsamheter, som de aldrig skulle begå i det dagliga livet.") Debatten har rört två skilda huvudföreteelser: Våldet mellan de tävlande idrottsmännens/föreningarnas supportrar, s k läktarvåld, samt våldet bland de i idrottstävlingen deltagande personerna.

Läktarvåldet är visserligen intressant ur psykologisk/sociologisk synvinkel, men innefattar knappast några svåra straffrättsliga ställningstaganden och skall därför inte behandlas här.

Våldet på det enskilda område som utgör tävlingsområde är däremot i flera avseenden av desto större straffrättsligt intresse. Dessa gärningar brukar benämnas spelarvåld (vilket är en mindre adekvat samlingsbeteckning bl a mot bakgrund av att deltagarna i vissa kampsporter inte kallas spelare, tex i boxning), ishockeyvåld och liknande. Dessa bestämmningar innebär begränsningar bl a ifråga om personkategorier och idrottsdiscipliner. Ifrågavarande

gärningar benämns här *idrottsvåld*. Härmed avses straffbelagda gärningar i form av våld riktat mot person enligt brottsbalkens (BrB) stadganden om brott mot liv och hälsa (3 kap), utom barnadråp (3:3), samt olaga tvång (4:4) och ofredande (4:7), där gärningsmannen och/eller målsäganden är idrottsman (-kvinna) samt gärningen begåtts under eller i omedelbar anslutning till organiserad idrottsutövning. (Ang personkretsen, se det svarta och streckade fältet i figuren nedan.)

Brott som kan komma ifråga är således, förutom olaga tvång och ofredande, mord, dråp, misshandel, grov misshandel, vållande till annans död, vållande till kroppsskada och framkallande av fara för annan (3:1–2 och 3:5–9).

Inom idrottsforskningen råder delade meningar om vad som kännetecknar begreppet idrott samt vari skillnaden består mellan sport och idrott. För att undgå denna problematik begränsas framställningen till idrottsdiscipliner vars organisationer är anslutna till riksidsrottsförbundet. Fråga är dock huvudsakligen om s k kampsporter; discipliner som innebär en tävlan man mot man eller lag mot lag, där fysisk närkontakt är en nödvändig förutsättning för utövandet. Ursprungligen torde med sport ha avsetts att beteckna kroppsövningar vid vilka – till skillnad mot idrott – redskapet (båten, hästen osv) är det primära och människans insatser är av mera ledande eller övervakande art. Numera används dock orden ofta synonymt, vilket också av framställningstekniska skäl görs i det följande.

Att idrottsutövningen skall ske i organiserad form innebär här, att de för disciplinen officiellt antagna reglerna skall iaktas samt att utövningen skall vara sanktionerad på lägst föreningsnivå. Tränings- och vänskapsmatcher anordnade i förenings regi innefattas därmed, medan improviserad utövning – även i fall då de officiella reglerna iaktas – faller utanför. (Jfr Agell s 148, Agge s 404 och Bengtsson s 79 ff, ang träningsspel och improviserad idrottsutövning.)

Personkretsen har slutligen bestämts så att det är tillräckligt att endera av gärningsmannen och målsäganden är idrottsman. Anledningen härtill är att det har befunnits önskvärt att i begreppet idrottsvåld innefatta även bl a våld mot funktionär. En rättsfallsgenombgång visar nämligen, att dylika gärningar (huvudsakligen våld mot matchdomare) i viss mån särbehandlas i praxis, främst i påföljdshänseende (se Malmsten under rubriken B:).

Den fortsatta framställningen måste dock begränsas ytterligare i flera avseenden. Till att börja med kommer endast idrottsvåld, där såväl gärningsmannen som målsäganden är deltagare i en idrott att avhandlas (det svarta fältet nedan); vad som kan benämnas *kvalificerat idrottsvåld*.

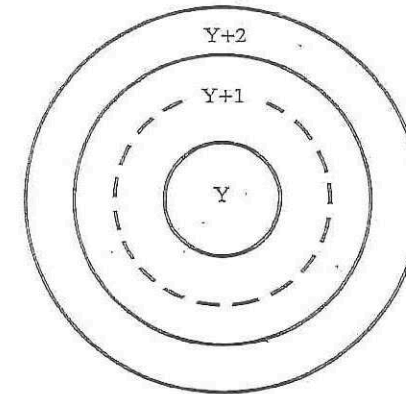
gm \ mgd	delt	funk	åsk
delt			
funk			
åsk			

Många idrottsdiscipliner (ID), främst kampsporter såsom t ex boxning och ishockey, är till sina grundläggande beståndsdelar sådana att det under dessas utövning i icke obetydlig omfattning förekommer straffbelagda gärningar i form av brott mot person enligt BrB; närmast misshandel (3:5), vållande till kroppsskada (3:8), olaga tvång (4:4) och ofredande (4:7). Till stor del utgör sålunda dessa gärningar en nödvändig förutsättning för eller en ofrånkomlig följd av ID:s utövande, och gärningar av aktuellt slag är, med vissa för respektive ID anpassade begränsningar, tillåtna enligt ID:s normer.

Även om gärningarna således till sin art är tämligen lika skiljer de sig sinsemellan från ID till ID med hänsyn till reglerna för dessas riktiga utövande, men även inom ramen för en och samma ID. Det finns dock icke skäl att i detta sammanhang göra någon skillnad mellan olika ID; fråga kan därför vara om vilken kampsport som helst.

Sett i relation till ID:s regelsystem kan ifrågavarande gärningar bli föremål för skilda kategoriindelningar. Genom en koppling av idrottsligt och straffrättsligt relevanta moment kan bl a följande summariska indelning göras (jfr Lindstedt m fl s 182), nämligen straffbelagda gärningar som

- (1) till fullo överensstämmer med eller som inte står i strid mot normerna för ID:s riktiga utövande (Y).
- (2) strider mot normerna för ID:s riktiga utövande utan att falla utanför ramen för ID:s idé (Y + 1). Den streckade linjen avser att markera den i praxis oklara gränsen mellan det tillåtna och det otillåtna.
- (3) strider mot normerna för ID:s riktiga utövande och saknar varje anknytning till ID:s idé (Y + 2).

Denna indelning kan sägas vara en sammanfattning av uttalanden i den allmänna debatten och i några domstolsavgöranden. Relationen mellan ID:s regelsystem och det straffrättsliga systemet torde emellertid vara mer komplex än vad det kan förefalla vid ett första påseende. Följande indelning avser att ge en mera nyanserad strukturering härav.

	icke straff- belagda	straffbelagda		
gärningar som strider mot ID:s regler	X+2	Y+2 ⁽⁺⁾	Y+2 ⁽⁻⁾	strider mot ID:s idé
	X+1	Y+1 ⁽⁺⁾	Y+1 ⁽⁻⁾	faller inom ramen för ID:s idé
gärningar som överensstämmer med ID:s regler	X	Y ⁽⁺⁾	Y ⁽⁻⁾	
	icke brottsliga		brotts- liga	

Av de straffrättsligt relevanta fälten (de sex Y-fälten) torde Y + 2 knappast föranleda några speciella komplikationer som på något avgörande sätt avviker från bedömningen av liknande gärningar utanför idrottens område. Gärningar inom detta fält kommer därför inte att behandlas nedan. Av 36 genomgångna domar kan flertalet hänföras till detta fält (se Malmsten under rubriken A: där 29 domar refereras). Det förtjänar dock påpekas, att det torde kunna skönjas en tendens hos domstolarna att låta gärningsmännen komma i åtnjutande av en viss privilegierad ställning i påföljdshänseende, vilket inte så sällan sker med hänvisning till den privatjudiciella bestraffningen i form av avstängning och/eller diskvalifikation som normalt drabbar idrottsmannen (enligt riksdrotsförbundets stadgar, 84 §, gäller diskvalifikationen viss tid, högst två år, och kan utsträckas till att gälla all idrottslig verksamhet).

För rättstillämpningen utgör Y + 1 det komplicerade fältet. Det kan därför tyckas lämpligt att i första hand behandla dessa gärningar. Tanken är dock att synpunkter motsvarande de som här summariskt – av bl a utrymmesskäl – kommer att redovisas i beträffande Y delvis skall läggas till grund för behandlingen av Y + 1; härför kommer jag förhoppningsvis att redogöra i annat sammanhang.

Den fortsatta framställningen omfattar således endast *straffbelagda gärningar som inte strider mot ID:s regler* ($Y^{(+)}$ och $Y^{(-)} = Y$). Förutom gärningar som uppfyller rekvisiten enligt brottsbeskrivningen i ett straffbud innefattas även gärningar, som faller inom ramen för definitionen av någon osjälvständig brottsform som är belagd med straff (Jareborg s 62).

Det synes vara en allmänt vedertagen uppfattning att Y inte är att betrakta som brottsliga. Avsikten nedan är emellertid att försöka konstruera en modell för tillskapande av ett subjektivt moment (på "brottets objektiva sida"), som skall vara avgörande för frågan huruvida Y är att anse som straffrättsligt tillåtna gärningar eller ej.

Där inte annat sägs är det som läggs gärningsmannen till last endast handlingar; underlåtenhet torde sällan vara aktuell. För enkelhetens skull avses med straffbelagda gärningar misshandel (3:5 BrB) och vållande till kroppsskada (3:8 BrB) i dolus- respektive culpafall. När det talas om gärningsföljder avses, om inte annat sägs, smärta och kroppsskada som konstituerar ansvar enligt nämnda lagrum.

Någon *författningsreglering* rörande Y:s straffrättsliga ställning förekommer inte, varför man är hänvisad till andra källor (se dock uppsatsen i slutet). I förslaget till brottsbalk görs dock följande i sammanhanget mycket intressanta uttalande, när utredningen redogör för gällande svensk rätt ifråga om samtyc-

kets straffriande verkan. "Som exempel på fall då straff för misshandel regelmässigt bör vara uteslutet på grund av samtycke kan nämnas boxning, där deltagaren tager risken av en mer eller mindre hårdhänt behandling; att smärta eller kroppsskada därvid åsamkats bör ej få leda till straff för misshandel, om de vedertagna reglerna för denna sport iakttagits. Om svårare kroppsskada eller döden följer, får det antagas att straffbarhet på grund av bristande subjektivt rekvisit är utesluten. Under vissa omständigheter bör dock förutsättningar anses föreligga för att döma för vållande till kroppsskada eller vållande till annans död." (SOU 1953:14 s 144). Vad därmed närmare avsetts är svårt att utröna. Uttalandet finner inte stöd i doktrinen och har inte heller – såvitt känt – blivit föremål för någon kommentar.

För *rättstillämpningen* har inte Y föranlett några bekymmer, eftersom gärningar inom fältet aldrig blivit föremål för åtal. Vid ett tillfälle har dock riksåklagaren (RÅ) haft att ta ställning härtill (efter en förfrågan från stadsfogden i Helsingborg med anledning av vad som förekommit vid en boxningsmatch, AD 592/59). RÅ konstaterar därvid, att svensk rätts innebörd sedan gammalt är att intrång i den kroppsliga integriteten, som sker i samband med sportutövning, inte föranleder ansvar för misshandel, under förutsättning att den som gjort intrånget inte brutit mot de regler som gäller eller allmänt iaktas inom den ifrågavarande sportgrenen.

Y har däremot, i de fåtaliga och kortfattade framställningar om idrottsvåldet som förekommer i *doktrinen* befunnits dogmatiskt problematiska. Den straffrättsliga immuniteten i sig, som idrottsmän åtnjuter vid företagandet av Y, torde dock inte, med visst undantag (Agge ifråga om boxning och brottning, s 407), ha satts ifråga. Intresset har med den utgångspunkten istället varit koncentrerat kring frågan på vilken grund Y har denna ställning: varför är inte Y att anse som brottsliga gärningar? Skilda förklaringar har givits härför.

Det kan synas djärvt att utelämna en ingående redovisning härav, men det skulle föra för långt att här i detalj redogöra för och kommentera de i doktrinen framförda uppfattningarna härom, och framför allt torde det inte vara erforderligt för den fortsatta framställningen. Några valda delar bör dock återges.

Enligt Thyrén upphäver samtycke straffbarheten ifråga om lek, som innefattar brottning och dylikt och som utgör misshandel av lägsta graden (s 49).

Wetter förklarar, med hänvisning till samtyckesläran, att en örfil på scenen eller på boxningstävlan icke betraktas som brottsliga (s 29).

Agge åberopar samtyckesläran så långt som dess ansvarsbefriande verkan sträcker sig. Härutöver, med hänvisning till boxning och brottning, frågar han

sig om "ifrågavarande sportutövning uppbäres av ett så pass nyttigt eller åtminstone godtagbart allmänt intresse, att ett frivilligt deltagande . . . kan rättfärdiga jämväl tillfogande av svårare kroppsskada eller sjukdom än nu nämnts" (s 403-409).

Denna Agges indelning överensstämmer väl med vad Bergendal anför (s 284-285).

Strahl delar in de i rättspraxis och doktrin, vid sidan om samtycke, utbildade allmänna grunderna för brottslighetens uteslutande i intressekollision samt social adekvans. Till intressekollision hänför han fall där det intresse ett straffbud avser att skydda måste vika emedan ett motstående intresse kräver att gärningen skall få förövas straffritt. Strahl medger, att denna grund för brottslighetens uteslutande till sin omfattning är ganska obestämd. Den blir uppenbarligen inte mer bestämd av att han inte anser Y gå fria på denna grund utan till följd av social adekvans, till vilken grund hänförs "handlingar, som är allmänt förekommande och allmänt betraktas som tillåtna", men som vid ett närmare påseende visar sig falla in under ett straffbud; livets regel föreskriver strafffrihet i dessa fall. Denna grund åberopar Strahl dock först när samtyckets brottslighetsuteslutande verkan inte är tillräcklig för att förklara ansvarsfriheten (s 369 och 407-409). Mot bakgrund av att staten inte endast betraktar idrott som någon oskyldig alldaglig förekommande företeelse, vilken som helst utan uppenbarligen ser idrottslig verksamhet som något av mycket stort samhällsintresse, bl a visat genom ekonomiskt stöd, framstår det som mindre klart varför Strahl hänvisar till livets regel beträffande Y:s ansvarsfrihet. Det anförda torde visa att fråga är om en avvägning mellan motstående intressen och att det intresse straffbudet avser att skydda i detta fall får vika för samhällets intresse i att medborgarna ägnar sig åt idrott; det skulle då med Strahls terminologi röra sig om en intressekollision.

I det ovan åberopade ärendet uttalar sig RÅ på följande sätt: "I vårt land anses det, liksom i andra länder, vara ett samhällsintresse, att medborgarna och kanske framför allt ungdomen ägna sig åt sportutövning".

Nelson tar avstånd från samtyckesläran och uttalar, att det synes lämpligare att öppet erkänna att myndigheterna i sin verksamhet medger undantag utanför samtyckeskonstruktionen (s 60).

Jareborg konstaterar, att det behövs särskilda undantagsregler för bl a sport och dyligt. Han utvecklar emellertid inte dessa tankar vidare. Klart är dock att han inte, som tidigare i doktrinen (utom Nelson), kopplar denna undantagsregel som ett komplement till samtyckesläran. Undantagsregeln är ett självständigt från övriga undantagsregler helt fristående väsen med verkan fullt ut;

även inom det område där samtyckesläran eljest anses ansvarsbefriande. Med Jareborgs terminologi och systematik ifråga om brottsbegreppets uppbyggnad är Y att anse som socialadekvata; Y uppfyller inte rekvisiteten för otillåten gärning, och det blir därmed aldrig aktuellt att undersöka huruvida rekvisiten för personligt ansvar, skuldrekvisiten, är uppfyllda. Att Y anses som socialadekvata ger dock icke någon ytterligare vägledning, eftersom Jareborg använder denna term för att beteckna samtliga gärningar som är tillåtna till följd av att en oskriven undantagsregel är tillämplig. Även en gärning som är tillåten på grund av samtycke är således socialadekvat. I annat sammanhang uttalar emellertid Jareborg, att sportutövning, i vart fall vid sporter som åtnjuter kommunalt eller statligt understöd, måste anses tillgodose ett godtagbart allmänt intresse (s 66-68, 239-240, 248-249 och 258).

Hällström redogör för Antilas uppfattning på följande sätt: "Frånvaron av straffbarhet . . . kan icke förklaras enbart genom den kränktes samtycke, enär enighet råder därom, att även grov misshandel i dessa fall är straffri. Här torde samhällets intresse av att idrott utövas för folkhälsans främjande utgöra förklaringsgrunden till strafflösheten." (s 782-783).

Andenaes och Bratholm hänvisar båda till samtyckesläran. Andenaes hävdar, att deltagaren endast samtyckt till våldshandlingar "innenfor spillets regler", och varje uppsåtlig våldshandling som strider mot dessa regler kan därför straffas (Alminnelig strafferett s 200). Bratholm är däremot av den uppfattningen, att även överträdelser som man i "praxis må regne med som en normal del av spillet" omfattas av samtyckets straffriande verkan (Strafferett og samfunn s 178-179 och Speciell strafferett s 82-83).

Enligt Hurwitz faller handlingar inom ramarna för erkända sportformer utanför bestämmelserna om "legemsangreb" till följd av samtycke (s 212).

Waaben anför, att från slagsmål skall skiljas boxning och brottning. Sådan sport är straffri, men man kan räkna med möjligheten att utkräva straffansvar om någon handlat grovt i strid mot sportreglerna. Vilken grund för straffriheten som Waaben tänkt sig är dock svårt att utläsa i sammanhanget (s 52).

Samtyckesläran kan sägas bestå av en objektiv och två subjektiva sidor - de senare hänförliga till gärningsmannen respektive målsäganden - vilka är avhängiga varandra på så sätt att det krävs viss samordning dem emellan för att ett relevant samtycke skall anses föreligga. Den objektiva sidan anger, förutom de allmänna förutsättningarna för giltigt samtycke, bl a hur långt samtyckets ansvarsbefriande verkan sträcker sig i olika typsituationer (utan beaktande av ett av målsäganden i ett konkret fall avgivet samtycke). Redan här beträder man svag is, eftersom det i praxis inte har skapats någon stadga och

doktrinen inte är enig. Eftersom samtyckesläran endast kräver sk inre samtycke, påstås ofta att samtycket kommer till uttryck genom själva deltagandet i idrottsutövningen (se t ex Agge s 405). Det framstår dock som en fiktion att det hos deltagarna föreligger ett klart formulerat samtycke till att aktuella följder inträffar. Vad som normalt torde föreligga är endast ett samtycke att utsätta sig för vissa risker, vilket inte innebär att samtycke ges till att dessa risker förverkligas. Den till den objektiva sidan kopplade personrelaterade konstruktionen gärningsman/målsägande gör läran extra besvärlig att tillämpa. Utgången är beroende av målsägandens i det enskilda fallet givna (icke givna) samtycke och leder därför, i likartade fall, till individuella, varierande och därmed många gånger otillfredsställande resultat. Härtill kommer den sedvanliga skuldbedömningen, varvid – icke minst i nu aktuella sammanhang – den invändningen kan göras, att gärningsmannen utgått ifrån att visst samtycke förelegat. Det framstår vidare som en onödig och konstlad lösning att, som bl a Agge och Strahl gör, från fall till fall förklara Y:s rättsenlighet på skilda grunder. Mot bakgrund av bl a det anförda framstår Jareborgs, visserligen icke närmare utvecklade, uppfattning om en särskild undantagsregel som mycket tilltalande.

Att försöka hitta en för doktrinen sammanfattande gemensam grund för Y:s rättsenlighet är naturligtvis minst sagt vanskligt. Genomgående synes emellertid *samhällsintresset* kunna åberopas till stöd härför, vilket även är arbetshypotesen i det följande. (För Strahls del görs gällande, att sport bort hänföras till intressekollision och ej till livets regel.)

Det finns dock anledning att något närmare utveckla detta genom att studera Y och dessa gärningars socialadekvata natur i relation till samhällsintresset.

Inom andra livsområden kan gärningar motsvarande Y i sig själva tänkas legitimerade av ett samhällsintresse, för att förändra ett uppstått från samhällssynpunkt såsom negativt ansett tillstånd, t ex vid vissa nödsituationer eller vid medicinska ingrepp. Ett motsvarande påstående ifråga om Y, alltså att det finns ett samhällsintresse i att Y företas, framstår som mindre övertygande. Inom idrotten tillåts Y skapa ett eljest såsom negativt ansett tillstånd, utan att, såsom i det föregående, ett annat negativt tillstånd därmed bryts och därför kan försvaras. Det torde därför inte vara korrekt att påstå, att det ligger i samhällets intresse att Y företas. Däremot finns det ett samhällsintresse i att idrott – vari Y ingår – bedrivs.

Att det finns ett samhälleligt intresse i att människor ägnar sig åt idrott är visserligen ett riktigt påstående. Någon förklaring till vad intresset egentligen

består i ger det emellertid inte. Det torde nämligen inte heller vara ett till fullo korrekt påstående, att det är idrotten i sig själv som intresset riktar sig mot. Vad samhällsintresset ytterst avser torde i stället vara de många positiva effekterna av ID:s utövande (IE); verkan utgör orsak.

Idrottens betydelse bl a som hälsofrämjande faktor och såsom sysselsättning och underhållning för stora delar av befolkningen kan inte nog betonas, och idrottsligt engagemang bidrar såväl direkt som indirekt till att avhålla medborgarna från andra, ur samhällssynpunkt, icke önskvärda aktiviteter. Att det finns ett stort samhällsintresse i att människor ägnar sig åt idrott framgår inte minst av omfattningen av statens och kommunernas ekonomiska stöd till idrotten. (Statsanslaget till riksidrottsförbundet uppgick budgetåret 1984/85 till 188,2 miljoner kr.)

Skälet till att Y anses vara socialadekvata gärningar synes således i sin tur grunda sig på att idrotten bärs upp av ett av staten såsom nyttigt eller i vart fall godtagbart ansett intresse; ett intresse som ytterst riktar sig mot IE. Y är således att anse som tillåtna gärningar till följd av IE; IE som vid en intresseavvägning – samhällsintresse mot samhällsintresse – befunnits viktigare att värna om än det eljest genom strafflagstiftning markerade skyddet mot kränkningar av den personliga integriteten.

Det sagda behöver inte med nödvändighet betyda att staten gillar idrott. Det innebär naturligen inte heller att staten gillar Y; det följer redan av att dessa gärningar är straffbelagda. Till skillnad mot dess inställning till idrotten som sådan, kan staten – även under ifrågavarande förhållanden – t o m direkt ogilla Y men se dessa gärningar som ofrånkomliga negativa moment bland flera i övrigt huvudsakligen positiva moment inom idrotten.

Innebär detta att Y accepteras villkorslöst? Bortsett från det av straffrättskommittén, beklagligtvis utan förtydligande skäl, gjorda uttalandet (SOU 1953:14 s 144) samt Agge ifråga om boxning och brottning (s 407) torde det inte ha satts ifråga att det skulle förhålla sig på något annat sätt, vilket möjligen kan bero på bl a att utgångspunkten, som ovan anförts, synes vara att Y är att betrakta som tillåtna gärningar.

Ger möjligen ID:s *regelsystem* någon vägledning i aktuellt hänseende? ID:s regler är visserligen inte straffrättsligt bindande, men mot bakgrund av det samhälleliga stöd idrotten åtnjuter enligt ovan, får det anses naturligt att de utgör tämligen säkra standarder för godtagbart beteende samt att därför undersöka ID:s regler (jfr Agge s 405, och Jareborg s 239). Boxningssporten intar en särställning i sammanhanget och lämnas därför inledningsvis utanför framställningen. (Agge skiljer mellan boxning och brottning å ena sidan samt

lagsporter å andra sidan. Bengtsson delar in sporterna i dels lagspel, dels brottning, boxning och fäktning och dels annan sport. Av utrymmesskäl kan någon motsvarande systematisk indelning ej göras här.)

Till en början bör det i aktuella sammanhang, och utan reservation, framförda påståendet, att ID:s regler "tillåter" den straffbelagda gärningen fördes med ett förtydligande.

Vid en genomgång av spelreglerna för *lagbollssporterna* bandy, fotboll, handboll och ishockey framgår, att dessa regler inte innehåller något stadgande, som uttryckligen tillåter deltagare att bruka våld mot motspelare. Gränsen mellan det tillåtna och det otillåtna anges endast genom en beskrivning av det otillåtna, varför det först genom en e contrario-tolkning kan påstås vara tillåtet att bruka visst våld. Det torde därför vara mer adekvat att säga att ifrågasvarande handlingar (Y) "inte strider mot" ID:s normer än att säga att de är "tillåtna". Alternativa uttryck kan vara: Icke regelstridiga eller icke regelvidriga. Tillsammans med regelkonforma eller regelenliga handlingar – handlingar, som överensstämmer med uttryckligen givna regler – bildar de motsatsen till regelvidriga eller regelstridiga handlingar. I fortsättningen används dock dessa båda uttryckssätt utan att därmed avses någon skillnad i betydelse.

Av det anförda följer dock icke nödvändigtvis, att ID:s regler tillåter "den straffbelagda gärningen". Eftersom Y inte uttryckligen anges i reglerna kan det eventuellt göras gällande, att reglerna endast medger att den i den straffbelagda gärningen såsom ett av flera moment ingående konkret kontrollerade handlingen företas. Följden härav behöver emellertid inte ha stöd i reglerna. Resultatet måste inte – även om det normalt inträder – ovillkorligen följa på den kontrollerade handlingen. Om så vore fallet, skulle Y utan undantag kunna sägas vara tillåtna enligt reglerna.

Ishockeyreglerna kan åskådliggöra detta. Något stadgande som uttryckligen tillåter kroppstackingar förekommer inte i spelreglerna. Det är dock, genom ett e contrario-slut, klart att kroppstackingar i viss utsträckning anses vara icke stridande mot reglerna. Den konkret kontrollerade handlingen, tacklingen som sådan, kan orsaka bl a kroppsskada, men den behöver inte ens resultera i smärta av det slag som krävs för ansvar enligt straffbudet om misshandel. (Skälet till detta är bl a att spelarnas kroppar till stor del är täckta med skydd avsedda att förhindra skador.)

Ett påstående om att reglerna skulle vara begränsade till att endast tillåta den kontrollerade handlingen men inte följden härav är emellertid förenat med den uppenbara svagheten att skador till följd av motståndares kontrollerade handlingar i betydande omfattning förekommer vid regelenligt utövande

av idrott och utan att detta föranleder några reaktioner i bestraffningshänseende från idrottsorganisationernas sida. Att Y allmänt accepteras och anses vara icke regelstridiga synes vara en aldrig ifrågasatt självklarhet som av idrottsorganisationerna mera grundar sig på sedvänja än en medveten regel-tolkning.

Till skillnad mot ID som omfattas av ovan redovisade funderingar, framgår det uttryckligen av reglerna för *amatörboxning* (professionell boxning är förbjuden enligt lagen 1969:612 om förbud mot professionell boxning; skäl har inte ansetts föreligga att förbjuda amatörboxning, SOU 1982:22, Svensk amatörboxning och skadeverkningarna) att det på visst sätt är tillåtet att tilldela motståndare slag genom att bl a "träffa med någon av de knutna handskarnas knogparti på någon del av huvudets framsida till bakkanten på örat". Därigenom tillåts dock inte uttryckligen de antagliga följderna av dessa kontrollerade handlingar, vilka i vart fall ofta torde bestå i smärtor. Att med framgång söka hävda att följderna strider mot reglerna, när detta inte ansetts möjligt ifråga om de ID som ej ens uttryckligen tillåter den i Y ingående kontrollerade ("skadebringande") handlingen, framstår som uppenbart ogörligt. Dessutom premieras i ett avseende följden av en konkret kontrollerad handling. Det sägs nämligen, att "Om en boxare är "nere" och inte återupptar boxningen inom 10 sekunder, skall hans motståndare förklaras som vinnare genom knock-out". Att boxaren är "nere" innebär normalt att han är eller har varit medvetlös eller att han befinner sig i ett eljest försvarslöst omtöckningstillstånd (SOU 1982:22 s 76). Att inte vanmakt men andra följder skulle strida mot nu aktuell ID:s regler framstår som en orimlighet. Y får således anses tillåtna enligt boxningsreglerna. (Reglerna för brottning är konstruerade på motsvarande sätt som boxningsreglerna.)

Visserligen bör en prövning av Y ske från ID till ID, och Y företagna inom ID¹ kan inom ID² vara att bedöma som Y + 1 eller Y + 2, men att för Y som innefattar samma konkret kontrollerade handling tillåta den däri ingående följden ifråga om ID¹ men inte beträffande ID² förefaller mindre tilltalande. Det torde snarare vara så att tillåtligheten av den i Y vid boxning ingående följden ger stöd för att motsvarande förhållande jämväl gäller för övriga ID.

Brottsbegreppets uppbyggnad – mycket förenklat uttryckt, i en objektiv och en subjektiv sida, där grunden för en gärnings rättsenlighet enligt ovan hänförs till den objektiva sidan – medför, att skuldrekvisiten aldrig blir föremål för prövning, enär gärningarna (Y) redan dessförinnan, enligt gängse uppfattning, befunnits vara tillåtna. Med Jareborgs terminologi: Om någon omständighet föreligger, som gör den straffbelagda gärningen tillåten, t ex på grund

av social adekvans, blir rekvisiten för personligt ansvar ej föremål för prövning (s 66-68). I många straffbud förekommer emellertid *subjektiva moment*. Vid bedömningen av en straffbelagd gärnings sociala adekvans måste naturligtvis detta liksom övriga rekvisit beaktas. I misshandelsparagrafen förekommer inte något sådant subjektivt moment. Frågan är då om ID:s regler, såsom standarder för godtagbart beteende, innehåller några bestämmelser av subjektiv karaktär, vilka bör återverka på bedömningen av om Y skall anses vara att bedöma som socialadekvata gärningar. Till skillnad mot vad som i annat sammanhang kommer att redogöras för beträffande Y + 1 och Y + 2, torde ID:s regelsystem inte innehålla några sådana vägledande moment ifråga om Y.

Samhällsintresset, konkretiserat i IE, ger dock anledning ifrågasätta om Y bör klassificeras som socialadekvata gärningar utan ett visst beaktande av ett subjektivt moment, som så långt möjligt leder till minsta möjliga motsatsförhållande mellan samhällsintresset och Y. Y begångna med uppsåt – för att, tills vidare i avsaknad av lämpliga beteckningar, ta hjälp av benämningarna på skuldformerna – står otvivelaktigt i ett visst motsatsförhållande till IE. Kan Y någonsin harmoniera med IE på ett sådant sätt, att ett direkt uppsåt att tillfoga motståndare kroppsskada bör accepteras vara en tillåten gärning? Detta torde knappast kunna hävdas med framgång om inte en inskränkande precisering görs. Det torde snarare vara önskvärt och eftersträvansvärt, att förutsättningarna för Y:s sociala adekvans så långt möjligt görs beroende av att Y – om inte överensstämmer med – i vart fall inte står i direkt strid mot samhällsintresset. För att Y skall anses tillåtna bör därför, för att betona IE:s relevans, det tänkta subjektiva momentet innefatta ett krav på godtagbara *gärningsskäl*.

När Y föreligger, kan skälen till gärningsmannens handlande vara av varierande slag. Här torde vara tillräckligt att skilja mellan handlingar som företas för att uppnå idrottsliga mål och andra mål. Y bör inte anses vara tillåtna gärningar om de företas för att uppnå andra än idrottsliga mål. Privata mål, tex att av annan erhålla utlovad ersättning för att tillfoga motståndare skada genom företagande av Y, utgör inte något godtagbart gärningsskäl. Y är då inte idrottsligt motiverad och måste därför anses stå i direkt strid mot IE, varför Y inte bör bedömas som tillåten.

Även Y som företas för att uppnå idrottsliga mål kan emellertid vara oförenliga med IE, varför den preciseringen bör göras att Y vid en objektiv bedömning skall framstå som idrottsligt motiverade.

I en stapelformation med minskad tolerans ju högre upp klossarna ligger skulle ifrågasvarande subjektiva moment i förhållande till Y – betecknat med

hjälp av benämningarna på skuldformerna – kunna klassificeras enligt följande: omedveten culpa, medveten culpa, eventuellt uppsåt, indirekt uppsåt, direkt uppsåt till aktuell följd som ett genomgångsled till ett mål och slutligen direkt uppsåt till följderna som ett mål.

När fråga är om straffbelagda gärningar, som i skuldhänseende kräver uppsåt skall hela gärningen prövas enligt ovan även om i förekommande fall följderna ägnas störst intresse. När fråga är om straffbelagda gärningar som i skuldhänseende kräver oaktsamhet torde däremot endast den konkret kontrollerade handlingen vara relevant i sammanhanget: Företogs den konkret kontrollerade handlingen med ett på angivet sätt godtagbart gärningsskäl?

Ifrågasvarande subjektiva moment torde till en början leda till att Y hänförliga till den översta klossen i stapeln svårligen kan försvaras. Y står uppenbarligen i ett direkt motsatsförhållande till IE. När Y utförs med direkt uppsåt att tex tillfoga motståndare skada, och följderna utgör målet med den kontrollerade handlingen, bör dessa gärningar aldrig anses vara rättsenliga.

Vad gäller bestämmandet av nivån för det subjektiva momentets relevans i övriga fall kan olika lösningar tänkas. Övervägande skäl talar dock för att (i vart fall tills vidare) inte göra någon åtskillnad dem emellan.

Vid bedömningen av om Y skall anses vara socialadekvata bör således läggas in en prövning av ett från IE härlett subjektivt moment av innebörd – beskrivet med hjälp av benämningarna på skuldformerna – att gärningar begångna med direkt uppsåt i förhållande till följderna såsom ett mål är rättsstridiga samt att gärningar begångna enligt övriga "skuldformer" är rättsenliga om de företagits med ett, vid en objektiv bedömning, idrottsligt godtagbart gärningsskäl.

I förenklande syfte har huvudsakligen talats om kroppsskada som följd av den kontrollerade handlingen. Den i Y ingående följderna kan naturligtvis variera från ID till ID. Kroppsskada kan ingå i Y för ID¹, medan Y ingående i ID² kanske endast innefattar smärta. Tillfogas deltagare kroppsskada inom ID² kan Y + 1 eller Y + 2 föreligga. Prövningen av det subjektiva momentet måste således för varje ID ske med beaktande härav.

Inledningsvis sades, att det inte förekommer någon lagreglering av Y. Indirekt förekommer dock regleringar i lagen (1969:612) om förbud mot professionell boxning samt i vissa förvaltningsrättsliga stadganden, tex 8 och 12 §§ allmänna ordningsstadgan (1956:617), i vilka författningar ID förbjuds respektive villkor ställs upp för att ID över huvud skall få utövas. Omfattas Y av den straffrättsliga immuniteten, när ID utövas i strid mot dessa och liknande författningar? Endast Jareborg har berört frågan: "Eftersom proffsbox-

ning är förbjuden i Sverige . . . torde det vara möjligt att döma för misshandel; observeras bör dock att samtycke kan utesluta ansvar för annat än svårare skador." (s 258). Y torde således inte komma i åtnjutande av någon särbehandling, när fråga är om professionell boxning. Att så är fallet torde följa av att förbudet grundas på ett ställningstagande, där det inte befunnits föreligga något samhällsintresse i att professionell boxning utövas; eller snarare, IE har till övervägande del bedömts såsom samhällsskadliga. Men gäller nu detta även andra ID, när någon förvaltningsrättslig regel icke iakttagits. Något entydigt svar härpå torde inte kunna ges. En möjlig avgörande faktor skulle kunna vara resultatet av en bedömning av relationen mellan författningsbestämmelsens syfte och samhällsintresset av att ID bedrivs, varvid Y skulle vara otillåtna gärningar endast om en underlåtenhet att följa författningsbestämelsen leder till att IE:s status helt eller delvis förändras i från samhällssynpunkt negativ riktning.

LITTERATUR

- Agell, Anders, Samtycke och risktagande. Studier i skadeståndsrätt. Stockholm 1962.
- Agge, Ivar, Straffrättens allmänna del. Tredje häftet. Stockholm 1970.
- Andenaes, Johs, Almindelig strafferett. 2 utg. Oslo-Bergen-Tromsø 1974.
- Andenaes, Johs, Bratholm, Anders, Spesiell Strafferett. Utvalgte emner. Oslo-Bergen-Tromsø-Stavanger 1983.
- Bengtsson, Bertil, Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv. Stockholm 1962.
- Bergendal, Ragnar, Till frågan om samtyckets legislativa behandling i straffrätten. SvJT 1931 s 273-289.
- Bratholm, Anders, Strafferett og samfunn. Almindelig del. Oslo-Bergen-Tromsø 1980.
- Hurwitz, Stephan, Den danske kriminalret. Almindelig del. 4 rev utg ved Waaben. Köpenhamn 1971.
- Hällström, Erik af, Juridisk litteratur i Finland 1944-46. SvJT 1947 s 781-783. (Anm av Inkeri Anttilas doktorsavh.)
- Jareborg, Nils, Brotten. Första häftet. Grundbegrepp. Brotten mot person. 2 uppl Stockholm 1984.
- Lindstedt, Anders, Wagnsson, Björn, Sternung, Bengt, Idrottsjuridik. Stockholm 1976.

- Malmsten, Krister, Idrottsvåld m m. Rättsfall angående idrottsmäns straffrättsliga ansvar. Örebro 1983.
- Nelson, Alvar, Ingripanden vid brott. 2 utg Lund 1970.
- Riksåklagarens ärende AD 592/1959.
- Sandblad, Henrik, Det första svenska fotbollsreferatet - Göran Vallerius i Leicester 1710. Idrott, historia och samhälle. Svenska idrottshistoriska föreningens årsskrift. 1982 s 29-32. Helsingborg 1982.
- SOU 1953:14. Förslag till brottsbalk avgivet av straffrättskommittén. Stockholm 1953.
- SOU 1982:22. Svensk amatörboxning och skadeverkningarna. Stockholm 1982.
- Strahl, Ivar, Allmän straffrätt i vad angår brotten. Lund 1976.
- Thyrén, Johan CW, Kommentar till strafflagen kap 14. Lund 1918.
- Waaben, Knud, Strafferettens specielle del. Viborg 1983.
- Wetter, Folke P:son, Grundlinjer till föreläsningar över straffrättens allmänna del. Första häftet. Lund 1923.